

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀՈՎՎԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՅԵԼՈՒԹՅԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Հ. ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՅՅԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ ԽՈՂԵՐ

Երջանկայիշատակ Վազգեն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը 1987 թուականին երբ իր հովուական երրորդ այցելության եկաւ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան թեմը, Նիւ Եորքի մէջ կայացած պաշտօնական հանդիսութեան մը ընթացքին ցաւ յայտնեց, որ անցնող տասնինն տարիներուն, այսինքն 1968 թուականէն ի վեր, առիթ չէր ունեցած գալու այս հեռավոր ամառը եւ մխիթարելու իր սիրելի հօտը: Այդ առիթով հանգուցեալ Վեհափառը ներկայ հանդիսականներուն խոստացաւ աւելի յաճախ այցելել Ամերիկա: Այդ խոստումը ստիպուեցաւ իրագործել կամքէ բոլորովին անկախ պատճառով, երբ տարի ու կէս ետք պատահեցաւ Սպիտակի ահռելի երկրաշարժը: Հայոց Հայրապետը՝ հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին՝ եկաւ Նիւ Եորք՝ գլխաւորելու համար կարօտեալ արկածահարներու ի նպաստ ըլլալիք հանձնարարութիւնը:

Վազգեն Կաթողիկոս, որ օժտուած էր բնածին իմացականութեամբ եւ տարիներու ընթացքին խորապէս իմաստնացած էր Միածնաւէջ Տաճարին մէջ իր ստացած Հայրապետական Սուրբ Օծութեան շնորհիւ, Միացեալ Նահանգներ իր կեցութեան օրերուն զգացած էր Հօտապետին անմիջական ներկայութեան կարեւորութիւնը հօտին մէջ: Անցնող քսան տարուան ընթացքին՝ հին սերունդը, որ դիմաւորած էր հիւրասիրած էր Վեհափառը 1960 եւ 1968 թուականներուն, արդէն զիջած էր իր տեղը նորերու: Ծխական եւ թեմական մակարդակներու վրայ եկած էին նոր դեկավարներ: Եկեղեցիները եւ մշակութային սրահները լեցնող հաւատացեալները զաւակներն ու թոռներն էին հին գաղթականներուն: Որպէս բարի հովիւ՝ Վեհափառը կանգնադառնաւ, որ ինք անձամբ պարտաւոր էր մօտէն ճանչնալու իր աշխարհասփիտ հօտը, եւ իր հոգեւոր զաւակներն ալ կարելոր էր որ ճանչնային իրենց հայրը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի յաջորդը:

Վազգեն Կաթողիկոսին յաջորդը՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Հայրապետ եւս՝ իր կարճատեւ գահակալութեան ընթացքին՝ հեռակայ հոգածու եղաւ իր հօտին: Քաղաքական պայմանները փոխուած ըլլալով՝ նորընտիր Հայրապետը շուտով եկաւ Ամերիկա եւ հովուական այցելութեամբ շրջեցաւ այլեւայլ քաղաքներ՝ քարոզելով, խանդավառելով հայկական ոգին եւ խրախուսելով, որպէս զի հայութիւնը նոր անկախացած Հայաստանի իրականութեամբ տոգորուի եւ աւելի սերտ կերպով կապուի իր հայրենիքին եւ Մայր Աթոռին:

Արեւմտահայութիւնը Վազգեն Կաթողիկոսէն առաջ անձանօթ էր հայրապետական այցելութիւններու: ԺԷ. դարէն ի վեր քաղաքական բարդ կացութիւններ եւ տիրապետող կայսրութեանց միջեւ թշնամական յարաբերութիւններ աննպաստ դարձուցած էին Ամենայն Հայոց Հայրապետներու ճամբորդութիւնը հեռավոր երկիրներ: Այդպէս չէր անցեալին: ԺԸ. դարէն առաջ՝ մէկէ աւելի հայրապետներ ուխտաւորաբար այցելած էին Ս. Երուսաղէմ եւ այլ վայրեր: Եղած էին կաթողիկոսներ, որոնք զացած էին Արեւմուտք՝ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ի խնդիր: Իսկ այլը ո-

մանք հայկական հին գաղութներին ջանացած էին գումարներ հանգանակել՝ Մայր Աթոռի վրայ ծանրացած ահաուր պարտքերը թեթեւցնելու։ Այսօր՝ հայ ժողովուրդի ազատագրութիւնը եւ Հայաստանի անկախացումը իրականացած են, եւ գոհութիւն Տեառն՝ Մայր Աթոռը այլեւս չի հեծեր դաժան տիրակալներու պարտքի մուրհակներուն ծանրութեան ներքեւ։ Հայրապետական այցելութիւններ անցնող կէս դարու ընթացքին կատարուած են զուտ հովուական նպատակներով։

Մայր Աթոռի այժմու ազգընտիր գահակալը՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, օգտուելով մերօրեայ քաղաքականութեան ընձեռած նպաստաւոր պայմաններէն, իր գահակալութենէն անմիջապէս ետք իսկ երիտասարդական արտակարգ եռանդով մասնաւոր հոգածութիւն ցոյց տուաւ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած իր զաւակներուն՝ անձնապէս երթալով մեր հայրենիքին մերձակայ եւ կամ հեռաւոր վայրեր, ուր կայք առած են հայու բեկորներ։ 2001 թուականին Վեհափառ պաշտօնական այցելութեամբ եկաւ Նիւ Եորք՝ մեր թեմի ժողովուրդին հետ նշելու համար Հայոց դարձի 1700-ամեակը։ Իսկ այս անգամ Հայրապետը եկած էր իր հօտը հայրենի փարախին մէջ, այսինքն՝ եկեղեցւոյ հովանիին ներքեւ, հաւաքելու, ողջունելու, իրենիները ճանչնալու եւ իրենիներէն ճանչցուելու նպատակով։

Այս տողերը գրողը ուշադրութեամբ օրը օրին հետեւեցաւ ընդհանրական Հովուապետին կողմէ մեր ընդարձակ թեմին այլեւայլ շրջաններուն եւ ծովներուն տրուած շնորհաբաշխ այցելութիւններուն։ Ամէն տեղ որեւէ բանէ առաջ ականդրել էր մեր ժողովուրդին կողմէ ընծայուած ջերմ ընդունելութիւնը Վեհափառ Հայրապետին եւ իր շքախումբին։ Անձնապէս ականատես եղայ Գէմպրիճի (Մասսաչուսեց) Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ Հայրապետին հանդէպ բազմահարիւր հաւատացեալներու ջերմեռանդ եւ երկիւղած վերաբերմունքին, որ պարզապէս յուզիչ էր։ Յատկանշական երեւոյթ էր Ս. Պատարագի մատուցման ընթացքին երկու երիտասարդ արքեպիսկոպոսներու ներկայութիւնը որպէս պատարագիչ Վեհափառին առնթերակայ։ Երիտասարդ Հովուապետին կողքին երիտասարդ արքեպիսկոպոսներու, Գանատայի եւ Ռուսաստանի առաջնորդներուն, մասնակցութիւնը կը խորհրդանշէր Հայոց. Եկեղեցւոյ երիտասարդացումը։ Հայրապետին եւ իր շքախումբին ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութիւնը եւ այլ պարագաներ գրգիռ հանդիսացան մտածելու կարգ մը երեւոյթներու եւ իրողութիւններու մասին։

Վազգէն Կաթողիկոսի չորս այցելութիւնները Ամերիկա տեղի ունեցած էին Սովետական տիրապետութեան շրջանին։ Վերել արդէն նշուեցաւ որ առաջին երկու այցելութիւններուն (1960 եւ 1968 թթ.) դեռ կար «երկիր»էն եկած հին սերունդը, որ իր սրտին մէջ ուներ կարօտը հայրենիքին։ Անողոք քաղաքականութիւնը աշխարհը «երկաթեայ վարագոյր»ով մը բաժնած էր, որուն անմիջականօրէն միւս կողմը կը գտնուէր Հայաստանի Խորհրդային Հանրապետութիւնը։ Վազգէն Վեհափառ իր կրօնապետի հանգամանքին առնթեր հայրենիքէն եկած շատ սիրելի կռունկն էր, որ խապրիկ մը կը բերէր բռնի *դարիպութեան* դատապարտուած հայրենատուջոր իր զաւակներուն։

1990 թուականէն ասդին ժամանակները փոխուեցան։ Խորհրդային կայսրութեան փլուզումէն եւ Հայաստանի վերանկախացումէն ետք՝ հայրենիքի դռները լայն բացուեցան եւ Ամերիկահայ շատ մեծ թիւով հայորդիներ, մեծաւ մասամբ երիտասարդ եւ միջին տարիքի անձեր, մէկ ու կէս տասնամեակէ ի վեր ազատօրէն գացին հայրենիք։ Ոմանք նոյնիսկ երկար ժամանակով կը մնային հոն՝ մօտէն շփուելով հայրենաբնակ հայ ժողովուրդին հետ։ Գարեգին Բ. Հայրապետին ընդառաջ ելնող

հայերեն շատ շատեր առիթ ունեցած են տեսնելու Վեհափառը Ս. Էջմիածնի մէջ՝ հայրապետական գահին վրայ: Իր պապենական հողէն պոկուած ժողովուրդի մը հայրենակարօտ զգացումները հին սերունդին հետ անհետացած են այսօր: Բայց կայ այլ զգացում մը որ դեռ կը պարտադրէ հայու բեկորներուն, որպէս զի ամէն կողմէն գան եւ ներկայ գտնուին եկեղեցական արարողութեանց եւ հանդիսութիւններու՝ ստանալու համար Հայոց Հայրապետին օրհնութիւնը:

Հակառակ որ վերջին երկու տասնամեակներուն անձնապէս ականատես եղած էի շատ տխուր իրադարձութիւններու, որոնք կը ցուցնէին հայկական սփիւռքին կարելոր մաս կազմող մեր գաղութին տակաւ առ տակաւ տկարացումը, հիւծումը, ապագայնացումը եւ ի վերջոյ ուծացումը, հայրապետական ներկայ այցելութեան ընթացքին ամէնուրեք մասնաւորաբար գօտեպնդիչ երեւոյթ էր ժողովուրդի լայն զանգուածներուն մէջ տեսնել մեծ թիւով փոքրիկներու, պատանիներու, երիտասարդներու եւ միջին տարիք ունեցողներու ներկայութիւնը: Ասոնցմէ շատեր (երկրորդ, երրորդ եւ մինչեւ իսկ չորրորդ սերունդ ամերիկահայեր) կանգնած էին վերջին տարիներուն Ամերիկա գաղթած հայերու կողքին, հայեր, որոնք նոյնպէս ծնած ու մեծցած էին օտար երկիրներու մէջ: Երեւոյթը ինքնին կը բացայայտէր մեր ժողովուրդի սրտին մէջ գոյութիւն ունեցող զգացական կապ մը, որ դեռ կը ծառայէր որպէս հասարակաց յայտարար ի սփիւռս Ամերիկայի վայրաժատնեալ հայութեան:

Այդ զգացական կապն է որ մեր օրերուն պատճառ կը հանդիսանայ որպէս զի մենք գոյատեւենք: Այդ կապը կը պարտինք մեր հինաւուրց աւանդական միջոցներուն՝ հայ ընտանիքի ծոցէն ստացուած դաստիարակութեան եւ Հայց. Եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ ազգային գործունէութեան: Հայց. Եկեղեցին միշտ եղած է սերմնացանը կամ մշակը եւ իր դաշտն ալ՝ հայ ընտանիքը: Այս երկրին մէջ՝ եկեղեցւոյ տարած ջանքերուն շնորհիւ՝ տասնամեակներու ընթացքին կարելի եղած էր երկրէն եկած հին սերունդէն նոր սերունդներուն փոխանցել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ մեր հայրենիքի հմայքն ու սէրը: Այսօրուան սերունդները քաջատեղեակ են, որ Ս. Էջմիածինը՝ որպէս Հայոց մեծագոյն սրբավայրը եւ նստավայրը Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ է նաեւ խորհրդանիշը մեր հայրենիքին, մեր հաւատքին, մեր աւանդութեան եւ մեր պատմութեան: Իսկ Ամենայն Հայոց Հայրապետը իր անձին մէջ կը մարմնաւորէ թէ՛ Միածնաւէ սրբավայրը, թէ՛ մեր պատմական հայրենիքը եւ թէ՛ ալ 17 դար դիմացած Հայոց Մեծաց եպիսկոպոսապետական ընդհանրական վերատեսչութիւնը:

Ժողովուրդին մօտ Մայր Աթոռին եւ Հայրապետին ունեցած հմայքը կու գայ անգամ մը եւս հաստատելու ճշմարտութիւնը հիներու այն համոզման, որ անխզելի պէտք է պահել Ս. Էջմիածնի հետ հայկական գաղթաշխարհի կապը եւ ամէն ջանք պէտք է ընել՝ աւելի զօրացնելու համար գայն: Վասն զի հայ կեանքի մէջ ուրիշ ոչ մէկ վայր եւ ոչ մէկ հոգեւոր պաշտօն կամ աստիճան չեն կրցած ցարդ ունենալ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան հմայիչ ազդեցութիւնը: Եւ մինչեւ այն ատեն որ դեռ այդ հմայքը ազդեցիկ է գաղութ մը ներս, ժողովուրդը իր ազգային եւ կրօնական զգացումներէն պարպւած չի կրնար ըլլալ: Եւ այդ հմայքին տակաւ զօրացումը կ'ամրապնդէ հայորդիներու սրտերուն մէջ մեր ազգային եւ հոգեւոր աւանդութեան կառչած մնալու ձգտումը:

Բարեբախտաբար մեր ժողովուրդին մէջ այլեւս բնագոյ դարձած է որպէս համայնքային կեդրոն որեւէ բանէ առաջ եկեղեցի կառուցել: Վերջին տարիներուն՝ մեր թեմին մէջ գոյութիւն առին քսանէ աւելի փոքրիկ նոր համայնքներ՝ Միացեալ Նա-

հանգներու այլեւայլ կողմերը՝ յաճախ հեռաւոր վայրերու մէջ: Կէս դար առաջ ալ կային նման համայնքներ: Հետաքրքրական է նշել այն իրողութիւնը, որ ծխական եկեղեցւոյ մը կառուցման ծրագիրը իրականացնող համայնքներ դիմացան, մինչ եկեղեցիէ զուրկ նոյնիսկ գործունէայ համայնքներ բոլորովին ուծացան եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ: Ուրախալի երեւոյթ է, որ Վեհափառ Հայրապետը այս անգամ այցելեց կարգ մը նորակազմ ծուխեր, օծեց եւ կամ օրհնեց նոր եկեղեցիներ՝ հայրապետական օրնութեան կնիքով յաւերժացնելով հեռաւոր այդ վայրերու հայ հաւատացեալներուն հաւաքական կեանքը:

Վեհափառ Հայրապետին հովուական այցելութիւնը մեծապէս խանդավառեց յիշեալ նորակազմ համայնքներու պատասխանատու մարմինները, ժողովուրդը եւ երիտասարդութիւնը: Պատանիներու եւ փոքրիկներու վրայ մեծ տպաւորութիւն գործեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին ժողովրդասիրութիւնը եւ մարդամօտութիւնը: Տենդագին գործունէութեան լծեց այդ համայնքներու հաւատացեալները, որպէս զի պատշաճ կերպով հիւրասիրելին իրենց Հայրապետը: Իսկ այն շրջաններուն մէջ, ուր մեր ծուխերը մօտ են իրարու, միջծխական գործակցութեամբ կարելի դարձաւ ժողովրդական զանգուածի ներկայութիւնը ապահովել եկեղեցական եւ այլ հանդիսութիւններուն: Այցելութիւնը առիթ ծառայեց նաեւ միջեկեղեցական հանդիպումներու, որոնք մեծապէս օգտակար են մեր Եկեղեցիին եւ մեր ազգային նպատակներու հետապնդման համար: Իսկ օտար մամուլին մէջ երեւցող լրատուութիւնները օտար հասարակութեան ծանօթացուցին մեր ժողովուրդը, մեր Եկեղեցին եւ մեր հայրենիքը:

Հայրապետական այցելութեան աւարտին՝ պարտաւոր ենք գոհունակութիւն յայտնել Վեհափառ Հայրապետին, որ լման ամիս մը յատկացուց մեր թեմին՝ անխոնջ կերպով ծուխէ ծուխ երթալով եւ իր հօտին հանդէպ իր հովուական պարտականութիւնը լի ու լի կատարելով: Իսկ հովուապետական այցելութիւններու դրական արդիւնքները կը յուշեն կարեւոր կէտ մը: Նման այցելութիւններ ուծացման վտանգին ենթակայ թեմի մը համար երբեք պերճանք կարելի չէ նկատել, այլ անհրաժեշտութիւն: Ամենայն Հայոց Հայրապետը ժողովուրդին կամ ազգին ընտրեալն է եւ այդ հանգամանքով է, որ ան կը ստանայ ձեռնադրութիւն եւ օծում՝ դառնալու համար Աստուծոյ ընտրեալին (Հիները երբ Ամենայն Հայոց Հայրապետին նամակ կը գրէին, կը դիմէին անոր «Աստուածաբեալ Հայրապետ» բացատրութեամբ): Ժողովուրդը իր ծոցին մէջ հիւրընկալելով Աստուծոյ եւ իր ընտրելին՝ զօրացած կը զգայ՝ որպէս անքակտելի «մասն ու բաժին»ը հայ հաւաքականութեան: Կարժէ, որ հայ հաւատացեալներու իւրաքանչիւր սերունդ ունենայ այդ ապրումը մէկէ աւելի անգամներ: